

Het huis Insulinde en zijn bewoners

Marc de Bruijn

Op nummer 25 van de ernaar genoemde laan staat het huis Insulinde. Aan de linkerkant van het pand is een serre gebouwd, met erboven een grote glazen constructie om de bijzondere glazen koepel te beschermen. We duiken in de geschiedenis van dit bijzondere pand, zijn bouwer en zijn bewoners.

▲ *Huis Insulinde, Laan van Insulinde 25.*

Het huis Insulinde is gebouwd in opdracht van Anton Peter Audretsch (1866-1957). Hij werd geboren in Amsterdam, zijn familie kwam oorspronkelijk uit Duitsland. Anton begon in 1878 met zijn oudere broer Peter onder de naam Gebroeders Audretsch een sigarenwinkel op de Geldersekade 95 in Amsterdam. In 1891 trad Peter uit de firma en ging Anton alleen verder, onder de oude naam. De zaken liepen goed. De firma begon ook met het fabriceren

van sigaren, die onder andere werden geleverd aan scheepvaartmaatschappijen. De winkel liet Anton over aan een winkelchef en hij gaf zelf aan dat hij een koopman in tabak was, en niet meer een sigarenwinkelier. De winkel werd begin 1920 overgenomen door Van Delden & Co. De sigarenfabriek werd toen verplaatst naar Singel 168.

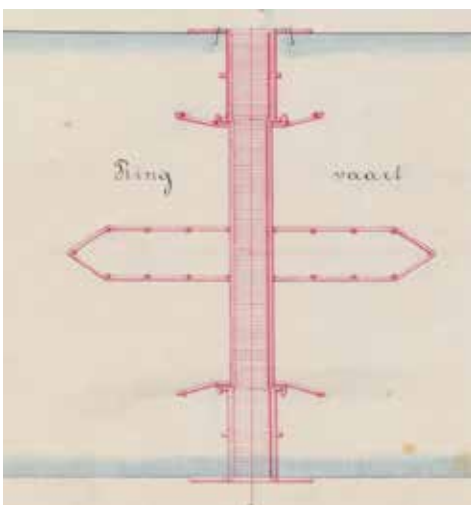

▲ *De Meerweg (grindweg) in Bennebroek in 1901, met op de achtergrond links de draaibrug, rechts de watermolen van de Bennebroekerpolder.*

Draaibrug

De nieuwe draaibrug bij Bennebroek werd in 1871 in gebruik genomen. Het was een houten brug met een draaiend gedeelte van geklonken ijzer rustend op een houten voet in het midden van de ringvaart. In 1904 is deze houten voet vervangen door een van steen. Het brugdek was van hout en circa drie meter breed en daarmee geschikt voor paard en wagen in één richting tegelijk. Veel wegverkeer was er in die tijd niet. In het water waren omvangrijke remmingwerken aangebracht om de brug te beschermen tegen aanvaringen en om het schip door de versmalling van de brugopening te geleiden. De brug werd bediend met een zwengel midden op de brug. Hiermee zette de brugwachter de brug in beweging. De brug werd vierentwintig uur per dag bediend, ook bij onweer, storm en ontij. Bij storm was het een zware klus om de brug in beweging te brengen of af te remmen.

▼ *Ontwerptekening met bovenaanzicht van de Hillegommer draaibrug waarbij de remmingwerken goed te zien zijn (1886).*

▲ *Advertentie uit 1938: Te koop bij de Rolbrug.*

De brugwachter verbleef in een heel klein huisje bij de oprit van de brug. Omstreeks 1900 werd er een volwaardige brugwachterswoning gebouwd. Brugwachter Jan Wesselius heeft hier jaren gewoond. Hij is vijftig jaar brugwachter geweest, van 1925 tot 1975. Vele Bennebroekers kenden hem.

▼ *Brugwachter Wijtvlit op de geopende Bennebroeker draaibrug, met de slinger in zijn hand, 1965.*

De doodlopende Zandvoorter Allee

Marloes van Buuren

Tot 1967 liep de Zandvoorter Allee dood op een sloot ter hoogte van de huidige Fresialaan. Frans Harm groeide op in het op-een-na-laatste huis en maakte in 1961 en 1965 vanaf de bovenverdieping foto's, die een mooi overzicht geven van de omgeving zoals die er toen uit zag.

▲ De Zandvoorter Allee en omgeving op een kaart uit 1940. Het rode kruisje is Zandvoorter Allee 43. Langs de Herenweg zijn de nummers 207 t/m 215 aangegeven. De nummers 211-215 zijn nu één geheel, de Bloemenhovekliniek. De nummers 217-219 zijn nu Claus Sluterweg 2 en 4. Ze zijn in 1912 gebouwd als tuinmanswoning van Bloemenhove.

De familie Harm woonde vanaf 1929 op de Zandvoorter Allee 43 (het rode kruisje op de kaart). Het huis heette Heemrand. Het lag immers bijna op de grens van Heemstede en Haarlem. Aan het eind van de laan was een sloot. Het land daarachter was tot 1929 eigendom van bankier Herman F. M. Kahman en liep door tot de Herenweg. De familie Kahman woonde in Bloemenhove, nu nummer 215, destijds 235. Kahman verkocht in 1929 grond aan de Herenweg voor woningbouw. In 1943 en 1964 zijn door latere eigenaars nog meer stukken grond verkocht. Op de foto's van Frans Harm was het land achter de sloot verhuurd aan J. Ruijsenaars die daar bloemen en groente teelde. Hij woonde op de Lanckhorstlaan 81a.

▲ 1965, winters zicht vanuit Zandvoorter Allee 43 naar het oosten, op de huizen ten westen van de Herenweg. Het grote huis links is Bloemenhove. Op de voorgrond het land waar J. Ruijsenaars bloemen en groente teelde.

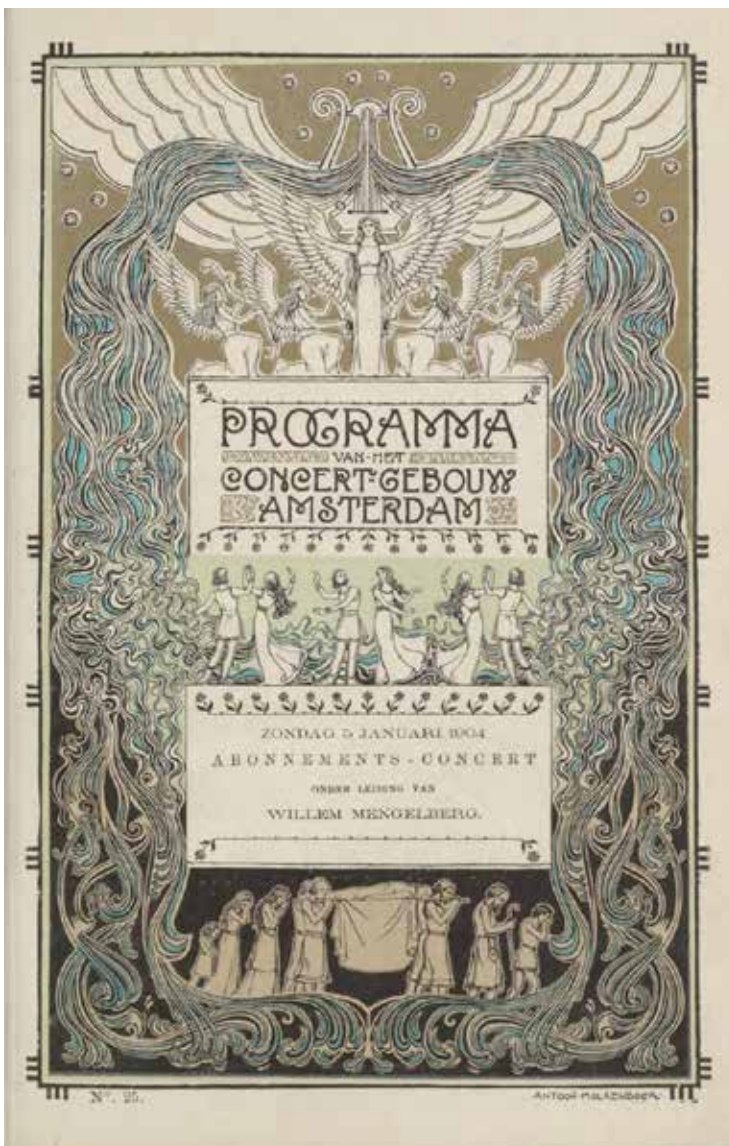
▲ 1965, dezelfde plek in de zomer. Af en toe riep Ruijsenaars over de sloot naar mevrouw Harm. Dan was de rode kool 'klaar' of kon ze een maaltje prei krijgen.

Late premières

Op een koor in Middelburg ontmoette hij zijn toekomstige vrouw, jonkvrouw Maria Pompe van Meerdervoort. Ze trouwden in 1885 en vestigden zich in Domburg, waar Von Brucken Fock regelmatig de zee en het strand tekende of aquarelleerde.

► Von Brucken Fock en zijn vrouw Maria (Marie) Pompe van Meerdervoort.

Rond 1886 componeerde hij vrij veel. Hij voltooide zijn 'Symfonie in C' en schreef zes préludes die hij zee-impresies noemde. In zijn muziek zijn vaak schilderachtige onderwerpen als zee, strand, wolken en de natuur in het alge-

▲ Programmaboekje van het concert waarin 'Van de zee en de vert' van Von Brucken Fock voor het eerst werd uitgevoerd, 1904. Het omslagontwerp is van de sierkunstenaar Antoon Molkenboer die een aantal jaren in Heemstede woonde.

meen te beluisteren. In 1904 werd zijn symfonisch werk 'Van de zee en de vert' voor het eerst uitgevoerd in het Concertgebouw in Amsterdam onder leiding van Willem Mengelberg.

Het Concertgebouworkest voerde met Mengelberg veel van zijn orkestrale werken uit. Andere composities zouden pas na zijn dood, soms heel lang daarna, voor het eerst uitgevoerd worden. Eind jaren twintig schreef Von Brucken Fock zijn 152 pianopréludes. Het echtpaar reisde destijds veel en er wordt aangenomen dat de componist de meeste van deze préludes op reis heeft geschreven. Zijn biograaf Eric Matser herontdekte de pianopréludes en in 2016 zijn ze voor het eerst ten gehore gebracht en op CD gezet.

Het 'Requiem', waaraan Von Brucken Fock lang werkte en dat hij in 1933 voltooide, werd in 1954 bij de herdenking van de Watersnoodramp (1953) uitgevoerd en op twee radiostations uitgezonden.

Ook waagde Von Brucken Fock zich aan een Nederlandstalige opera, 'Jozal', met een sterk religieus-socialistische inslag. Hij voltooide de opera in 1912, maar pas in 2016 werd 'Jozal' voor het eerst uitgevoerd. Dat was in de Haagse Centrale Bibliotheek in een serie van Nederlandse componisten van het fin de siècle.

Militair Jan Prins naar Atjeh

Anja Kroon

In de collectie van de HVHB bevindt zich een bijzondere oorkonde uit 1898, uitgereikt aan Jan Prins. Wie was Jan en waar had hij deze onderscheiding aan verdiend? Hoog tijd om dat eens uit te zoeken.

► Oorkonde uitgereikt aan Jan Prins, 1898.

Op 6 juli 1898 ontving Heemstedenaar Jan Prins (1868-1910) een 'Eereteken met gesp', omdat hij deel had genomen aan een belangrijk 'krijgsbedrijf'. Het bijbehorende document, een

schenking van ver familielid Kees Prins, ziet er indrukwekkend uit: een kanon in een Indisch landschap, de tekst omlijst met degens, vaandels, lauwerkransen en bovenaan het wapen van Nederland. Het

▲ De trein richting Haarlem stopt bij station Vogelenzang-Bennebroek, circa 1935.

▲ Grote Sparrenlaan 1, een van de eerste villa's die in Het Duin gebouwd werd omstreeks 1925 (foto 2017).

gemeenschap met rust, ruimte, groen en een goede infrastructuur, een ideale woonplaats voor forensen die hun werk hadden in Amsterdam en Haarlem. Voor de gemeente betekenden forensen extra belastinginkomsten met als gevolg dat Bennebroek welvarender werd. Op de achtergrond speelde ook dat Bennebroek, een van de kleinste gemeenten in Nederland, annexatie door Heemstede wilde voorkomen. In een brochure prees het gemeentebestuur Bennebroek aan als aangename en goedkope gemeente. Het dorp had in die jaren uitstekend openbaar vervoer. De trein naar Amsterdam en Haarlem stopte op station Vogelenzang-Bennebroek en de elektrische tram reed door het dorp in de richting van Haarlem en Leiden. Er woonden rond 1936 omstreeks vijftig forensen in het dorp.

Onder de bezielende leiding van burgemeester Van Hardenbroek werden voor de Tweede Wereldoorlog twee plannen ontwikkeld: plan West en plan Het Duin. Plan West bestond uit de bouw van voornamelijk middenstandswoningen ten westen van de Rijksstraatweg en plan Het Duin behelsde de bouw van villa's en landhuizen in het duingebied (Sparrenbos). Het probleem was echter dat Het Duin en de Krakeling in handen waren van projectontwikkelaars die graag kavels verkochten voor particuliere bouw, maar geen cent wilden betalen voor de aanleg en onderhoud van wegen en straatverlichting. De uitvoering van de plannen stagneerde hierdoor. Wel werden voor de Tweede Wereldoorlog enige huizen en villa's gebouwd aan de rand van Het Duin en aan de Krakeling.

In de naoorlogse jaren kwam de transitie van Bennebroek van plattelandsgemeente naar forensendorp goed op stoom. De plannen om het gebied

◀ Het voetbalterrein van BSM aan de Zwarteweg omstreeks 1949. Tegenwoordig Bloemhof. Op de achtergrond huizen langs de Leidsevaartweg.

Het verhaal vertellen

Een pand aankopen, restaureren en opnieuw bruikbaar en bewoonbaar maken, dat is de doelstelling van Stadsherstel. Bij de restauratie van de monumenten worden de historische details zoveel mogelijk gerestaureerd en geconserveerd, zodat het pand als het ware zijn eigen verhaal kan vertellen. Maar ook het eigentijdse gebruik en de duurzaamheid verliest Stadsherstel niet uit het oog.

Aan de achterzijde zijn twee appartementen gekomen, het aan het Wilhelminaplein gelegen gedeelte heeft een winkelbestemming met een bescheiden horecagedeelte, waarboven gewoond kan worden. En dat alles geheel volgens de eisen van deze tijd.

De zolderkap is volledig geïsoleerd, maar de balken van de dakconstructie, zowel die van voor als van na de grote verbouwing in 1869, zijn in het zicht gelaten. Ook zijn de oude pannen weer teruggeplaatst. Voor de enkelsteens muren is aan de binnenkant een extra wand gezet. De plaatsing van achterzetramen houdt de kou buiten, maar laat de uitstraling van de vensters aan de buitenkant onaangetast. Waar mogelijk is vloerverwarming aangebracht. De vloertegels van de oude bakkerswinkel zijn blijven liggen, evenals de tegels in de ruimte daarachter. De in 1906 geplaatste schouw in de keuken met originele tegels met schildpadmotief is na een restauratie in het zicht gebleven.

Het toepassen van houtimitatie was in de 19de eeuw heel gebruikelijk. Deze oude schildertechniek, waarbij de structuur en kleur van een duurdere houtsoort, vaak eiken, wordt nagebootst, is nog te zien op de deur voor de trap naar de voorzolder, het bovenste deel van de

trap, het traphek en de kraaldelen op zolder. Deze houting is schoongemaakt en ter bescherming afgelakt. Bijzonder is een gedeelte van de

► *De eerste vier treden van de trap vormden tot 1869 de opgang naar de – toen nog hoger gelegen – opkamer. Op de voorgrond de originele vloertegels uit de bakkerswinkel van Tibboel, aangebracht bij de verbouwing in 1918.*

► *Het gehoute traphek op de voorzolder. De houtimitatie moet hier nog een schoonmaakbeurt en laklaag krijgen.*

Bronnen

Jacqueline de Graauw, *Wilhelminaplein 12, Heemstede. Bouwhistorische opname*, 2019.

Met dank aan Marije du Pau en Lucas Hofhuizen van Stadsherstel.

oude zolderbetimmering, waarop een handgeschreven tekst is gevonden. Deze is aangebracht door de in 1891 geboren Alida Tibboel. Onder haar naam schrijft ze: *Grietje Lans woont in Lisse en vrijt met Dirk [?]*. Deze onthulling zal nu geen geheim meer zijn; de betreffende planken zijn zorgvuldig uitgezaagd en het geheel krijgt een plekje in het winkelgedeelte.

Binnenkort wordt er op Wilhelminaplein 12 weer gewoond en gewerkt. Dankzij de inspanningen van Stadsherstel is dit historische pand teruggegeven aan het oude dorpshart van Heemstede.